

Type of Article: Research

Identifying the Driving Forces Shaping the Future of Iran's Tax System

Reza Jafari¹, Mansour Garkaz^{2*}, Alireza Matoufi³, Ali khozin⁴

Received: 2024/05/24

PP: 169-188

Accepted: 2025/09/14

Abstract

The tax system, as one of the fundamental pillars of any country, plays a crucial role in providing government financial resources and achieving economic objectives. In Iran, the tax system faces numerous challenges and issues that require comprehensive review and fundamental reforms. This article identifies macro trends and explores the future of Iran's tax system from an economic perspective. The research adopts an applied purpose, a descriptive-survey data collection method, and a mixed-data approach. Future-shaping driving forces influencing Iran's tax system over the next 20 years were identified in 2023 using expert panels, open-ended questionnaires, interviews, and the fuzzy Delphi method. For expert selection, judgmental and snowball sampling techniques were employed, targeting university professors, PhD students in accounting, staff of the Iranian National Tax Administration, members of the Iranian Association of Certified Public Accountants, and professionals in tax accounting, with sampling continuing until theoretical saturation was reached. Findings based on expert opinions indicate that the expansion of small and medium-sized enterprises, knowledge-based firms, and startups, the growth of foreign investment and related tax policies and incentives, as well as reforms in banking supervision and the structural economy, are among the most influential driving forces for the future. Moreover, globalization and the lifting of sanctions, privatization of large state-owned enterprises and downsizing of the government, expansion of domestic and international stock exchanges, investment in infrastructure, development of international trade, and the growth of value assessment domains and trade complexity occupy subsequent positions in shaping the future tax system.

KeyWords: future research, macro trends, tax system, driving force.

Reference: Jafari, R. , Garkaz, M. , Matoufi, A. & Khozin, A. (2025). Identifying the Driving Forces Shaping the Future of Iran's Tax System. *Strategic management attitude*, 3(3), 169-188.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.30605865.1404.3.3.6.5>

1. Department of Accounting, Go.C., Islamic Azad University, Gorgan, Iran.
Reza.jafari6398@IAU.ir

2. Department of Accounting, Go.C., Islamic Azad University, Gorgan, Iran
(corresponding author). teachers.mau@gmail.com

3. Department of Accounting, Go.C., Islamic Azad University, Gorgan, Iran.
Alirezamaetooft@gmail.com

4. Department of Accounting, Ali.C., Islamic Azad University, Aliabad Katoul, Iran
Irankhozain@Yahoo.com

نوع مقاله: پژوهشی

شناسایی پیشران‌های تأثیرگذار بر آینده نظام مالیاتی ایران

رضا جعفری^۱، منصور گرکز^{۲*}، علیرضا معطوفی^۳، علی خوزین^۴

پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۲۳

صص: ۱۶۹-۱۷۱

دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۰۷

چکیده

نظام مالیاتی به‌عنوان یکی از ارکان اساسی هر کشور، نقش مهمی در تأمین منابع مالی دولت و تحقق اهداف اقتصادی ایفا می‌کند. در ایران، نظام مالیاتی با چالش‌ها و مسائل متعددی روبه‌روست که به بازنگری و اصلاحات اساسی نیاز دارد. این مقاله به شناسایی کلان‌روندها و آینده‌پژوهی نظام مالیاتی ایران از منظر اقتصادی می‌پردازد. در این تحقیق، روش پژوهش برمبنای هدف، کاربردی؛ بر مبنای روش جمع‌آوری داده، توصیفی-پیمایشی و بر مبنای نوع داده، ترکیبی است و پیشران‌های آینده‌ساز تأثیرگذار بر حوزه نظام مالیاتی ایران در ۲۰ سال آینده با استفاده از روش‌های گروه خبرگی خبرگان، پرسش‌نامه باز، مصاحبه و دلفی فازی در سال ۱۴۰۲ شناسایی شدند. برای انتخاب خبرگان از استادان و دانشجویان دکتری حسابداری، کارکنان سازمان امور مالیاتی، اعضای جامعه حسابداران رسمی و متخصصان حرفه حسابداری مالیاتی از روش نمونه‌گیری قضاوتی و گلوله‌برفی استفاده شد و نمونه‌گیری تا اشباع نظری ادامه یافت. نتایج پژوهش برمبنای نظرات خبرگان نشان داد: گسترش شرکت‌های کوچک و متوسط، دانش‌بنیان‌ها و نوآفرین‌ها (استارت‌آپ‌ها)، گسترش سرمایه‌گذاری خارجی و سیاست‌ها و مشوق‌های مالیاتی سرمایه‌گذاری خارجی و اصلاح نظام نظارت بانکی و ساختاری اقتصاد، مهم‌ترین پیشران تأثیرگذار در آینده است. همچنین جهانی‌شدن و رفع تحریم‌ها، خصوصی‌سازی مالکیت شرکت‌های بزرگ و کاهش اندازه دولت، گسترش بورس‌های اوراق بهادار بین‌المللی و داخلی، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و توسعه تجارت بین‌الملل و گسترش حوزه‌های سنجش ارزش و پیچیدگی تجارت در جایگاه‌های بعدی قرار دارد. **کلیدواژه‌ها:** آینده‌پژوهی، کلان‌روندها، نظام مالیاتی، نیروی پیشران.

استناددهی (APA): جعفری، رضا، گرکز، منصور، معطوفی، علیرضا و خوزین، علی (۱۴۰۴). شناسایی پیشران‌های تأثیرگذار بر آینده نظام مالیاتی ایران. فصلنامه نگرش مدیریت راهبردی، ۳(۳)، ۱۶۹-۱۷۱. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.30605865.1404.3.3.6.5>

^۱ دانشجوی دکتری گروه حسابداری، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران. Reza.jafari6398@IAU.ir.

^۲ دانشیار، گروه حسابداری، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران (نویسنده مسئول).

Mansorgarkaz@yahoo.com

^۳ دانشیار، گروه حسابداری، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران.

^۴ دانشیار، گروه حسابداری، واحد علی‌آباد کتول، دانشگاه آزاد اسلامی، علی‌آباد کتول، ایران.

مقدمه

مالیات، نوعی تعهد مالی و قانونی اشخاص نسبت به دولت‌ها به‌شمار می‌رود و بستر مهم و قابل‌اتکای اقتصادی در کشورهاست. دولت‌ها انتظار دارند تا مالیات را در مطلوب‌ترین شکل خود و در زمان مناسب وصول کنند و چنانچه این انتظار به نحو درست برآورده شود، مالیات از کیفیت بالایی برخوردار بوده و نقش خود را در اقتصاد ایفاء خواهد کرد، یعنی هر چه نظام وصول مالیات، کارآمدی بالاتری داشته باشد و مؤدیان به‌سادگی مالیات واقعی را به‌موقع بپردازند، می‌توان گفت: کیفیت بیشتری در این زمینه وجود دارد (ایمانی و همکاران، ۱۳۹۵). مالیات‌ها، یکی از مهمترین منابع درآمدی دولت‌ها به‌شمار می‌روند. وصول سریع، کم‌هزینه و ثبات آن سبب روی آوردن بسیاری از کشورها به این‌گونه از درآمدها به‌عنوان یک درآمد پایدار بوده است (مُساه و همکاران^۱، ۲۰۲۵). نظام مالیاتی، کارکردهای متعددی شامل: تأمین بخش مهمی از درآمدهای عمومی کشور، ترویج و توسعه عدالت و برابری اقتصادی از طریق بازتوزیع ثروت در جامعه و کاهش نابرابری اقتصادی و فاصله طبقاتی، ایجاد ثبات اقتصادی از طریق کاهش نوسانات اقتصادی در دوران رکود اقتصادی و تعدیل و جهت‌دهی فعالیت‌های اقتصادی دارد (ارنست و همکاران^۲، ۲۰۲۲). نظام مالیاتی، نقش حیاتی در پیکره اقتصاد جهانی بازی می‌کند و تغییر عوامل کلیدی محیط در بلندمدت، بازیگران این حوزه را به پذیرش تحولاتی در عرصه‌های مختلف وادار کرده است؛ متولیان امر مالیات می‌توانند با مطالعه و پیش‌بینی تغییرات و تحولات آینده، با کمک دانش آینده‌نگری، موقعیت رقابتی‌شان را با تحولات محیطی، همگام و هم‌راستا کنند. دانش آینده‌نگری باید به‌عنوان یک فرایند یادگیری در فعالیت‌های راهبردی و تصمیم‌گیری‌های مدیران در شرایط عدم قطعیت برنامه‌ریزی شود تا آنها را در موقعیت‌های آشوب‌ناک توانمند ساخته و در مقابل عوامل تهدیدکننده محیطی، واکنش به‌هنگام نشان دهند (ریکاردو^۳، ۲۰۱۲ و آیگ و همکاران^۴، ۲۰۲۳).

امروزه افزایش سریع تحولات جهانی، گذر از جامعه سنتی به جامعه اطلاعاتی و توجه به راهبردهای جدید برای استفاده بهینه از فرصت‌ها و ارزش‌های جدید نظام مالیاتی را بیش‌ازپیش ملزم به تحول کرده است (حسن‌قلی‌پور و همکاران، ۲۰۱۴). پیش‌بینی آینده همیشه یکی از دغدغه‌های مدیران نظام مالیاتی در حوزه مدیریت راهبردی بوده است، اما

پرسش اساسی این است که مدیران ارشد چگونه می‌توانند از این مهم، استفاده معقول داشته باشند. از آنجاکه محیط خارجی نظام مالیاتی به‌طور مداوم در حال تغییر است و تأثیر مستقیم این تغییرات و راهبرد آن بر مدیران پوشیده نیست و از سوی دیگر نمی‌توان شرایط آینده را به‌سادگی پیش‌بینی کرد؛ بنابراین استفاده از دانش آینده‌نگری می‌تواند این نواقص و کاستی‌ها را تا حد زیادی برطرف کند (وندل، ۲۰۰۳). آینده‌پژوهی ضمن شناسایی پیشران‌های راهبردی و آینده‌ساز در نظام مالیاتی، جهت و مسیر فعالیت‌های عملیاتی سازمان امور مالیاتی را تبیین کرده و ضمن تعیین اولویت‌ها، تصمیمات امروز را در پرتو پیامدهای آتی اتخاذ می‌کند و ضمن ایفای نقش هماهنگ‌کننده بین برنامه‌های اجرایی سازمان، اقدامات واحدهای مختلف را در یک مسیر، سمت‌وسو می‌بخشد. با توجه به موارد بیان‌شده، هدف اساسی این پژوهش: شناسایی پیشران‌ها و عوامل کلیدی مؤثر بر آینده نظام مالیاتی در ۲۰ سال آینده است.

پیشینه و مبانی نظری

پیشینه

مطالعه‌های آینده و آینده‌پژوهی، حوزه پژوهشی نسبتاً جدیدی است که قلمرو آن همه عرصه‌های معرفت‌نظری و تکاپوهای علمی آدمی را درمی‌نوردد (ملکی^۱، ۲۰۰۶). امروزه تلاش سازمان‌های پیشرو به‌منظور مقابله با بحران‌ها برای حفظ حیاتشان از یک سو، ظهور جامعه فراصنعتی با حرکت از اقتصاد تولیدی به اقتصاد خدماتی با محوریت دانش به‌عنوان منبع نوآوری از سوی دیگر، همچنین ایفای نقش سازنده و فزاینده ساختارهای محوری نظیر دانشگاه‌ها، مراکز رشد و توسعه در سازمان‌ها مؤید ضرورت پرداختن به پدیده آینده‌نگری است (بودلایی و همکاران^۲، ۲۰۱۱). از نظر احرسمان^۳، آینده‌پژوهی مشتمل بر مجموعه تلاش‌هایی است که با استفاده از تحلیل منابع، الگوها و عوامل تغییر یا ثبات، به تجسم آینده‌های بالقوه و برنامه‌ریزی برای آنها می‌پردازد. آینده‌پژوهی مشخص می‌کند که چگونه از پیکره تغییرات امروز، واقعیت‌های فردا ظهور می‌یابد. در یک تعریف ساده اما بسیار ژرف، آینده‌پژوهی علم و هنر کشف آینده و شکل بخشیدن به دنیای مطلوب فردا معرفی شده است (احرسمان^۴، ۲۰۱۳). زمانی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهش «آینده‌نگاری

1. Maleki

2. Bodlai et al

3. Ehresmann

4. Ehresmann

پیشران‌های حوزه آموزش و پرورش در نظام مالیاتی ایران»، آموزش‌های مهارت‌کاوی، آموزش علوم رفتاری و تکریم ارباب‌رجوع را از مجموعه پیشران‌های تأثیرپذیر عنوان کرده و از آموزش‌های استفاده جدید از امکانات و نرم‌افزارهای روز، به‌عنوان پیشران‌های خارجی یاد کردند. خنکا (۱۳۹۷) در آینده‌پژوهی «حسابداری مدیریت ایران» به ۱۱ سناریو با عدم‌سازگاری دست یافته و نوع راهبرد تهاجمی را برای حسابداری مدیریت ایران پیشنهاد داد. باباجانی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهش خود با عنوان «آینده‌پژوهی حسابداری مدیریت از منظر علم و فناوری اطلاعات»، نشان داده است که وضعیت حسابداری مدیریت مطلوب نمی‌باشد و مطابق با نظر خبرگان، توسعه نرم‌افزارها و سیستم‌های حسابداری هوشمند، مهم‌ترین پیشران تأثیرگذار خواهد بود و دلالت بر این موضوع دارد که در آینده، فناوری در سیستم‌های حسابداری نفوذ کرده و سیستم‌های حسابداری هوشمند خواهند شد. همچنین هوشمندی کسب‌وکار نیز در جایگاه دوم قرار دارد و گسترش استفاده از فناوری‌های شخصی و رایانش ابری در کسب‌وکارها به‌طور مساوی در رتبه سوم قرار دارد. نعیمی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهش انجام‌شده با عنوان «آینده‌پژوهی در حوزه نظام حسابرسی»، ضمن تأکید بر نقش فناوری اطلاعات، آینده‌پژوهی را به‌عنوان رهیافتی نوین در نگاهی راهبردی به فناوری اطلاعات که می‌تواند برای حل معضلات نظام حسابرسی کارساز باشد، معرفی کردند.

مبانی نظری

آینده‌پژوهی: آینده‌پژوهی یکی از ابزارهای مفید در راستای یاری به تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران در پیش‌بینی آینده است (محمودی^۱، ۲۰۱۰). امروزه، علم آینده‌پژوهی، مبانی نظری پراکنده و غیرمنسجم درباره برنامه‌ریزی برای آینده را به علم مدون، با اصول و مبانی متقن تبدیل کرده که وظیفه آن، افزون‌بر تحلیل روندهای گذشته، ارزیابی آینده‌های ممکن، محتمل و مطلوب است (گیل^۲، ۲۰۱۰). نگاه به آینده و ترسیم چشم‌انداز همواره از جمله مسائل پیش‌روی سازمان‌ها بوده و شناسایی عوامل تأثیرگذار بر آینده و هوشیاری نسبت به عملکرد سازمان و محیط بیرونی آن، دانش موردنیاز را درباره آینده احتمالی و مسیرهای دستیابی به آن فراهم آورده است. این در حالی است که امروزه بر تعداد عواملی که به‌طور مستقیم بر عملکرد سازمان و محیط بیرونی آن تأثیر می‌گذارند، افزوده می‌شود و روش‌های قدیمی چون مدیریت راهبردی، توان خود را در برخورد با شرایط جدید از دست داده‌اند. ظهور

1. Mahmoudi

2. Gill

آینده‌نگری بر اثر تحولات ایجادشده در سه حوزه برنامه‌ریزی راهبردی، آینده‌پژوهی و توسعه سیاست، راه‌کاری جدید در راستای رفع نیاز سازمان‌ها برای دستیابی به ابزارهای مدیریتی مؤثرتر برای ارتقای دانش درون‌سازمانی و فرای مرزهای سازمانی به‌شمار می‌رود. اندیشیدن درباره آینده، مقوله‌ای تازه نیست؛ این مقوله پدیده‌ای جهان‌شمول است که می‌توان ریشه آن را در دوران پیش از تاریخ بشر نیز جست‌وجو کرد. در تمامی جوامع شناخته‌شده بشری، مردم درباره زمان و آینده تصوراتی دارند. این برداشت‌ها، گرچه گوناگون به‌نظر می‌رسند، اما تأکید متفاوتی بر گذشته و آینده دارند و از حیث پرداختن به جزئیات، در سطوح مختلفی قرار می‌گیرند؛ اما وجود چنین تصوراتی در تمامی جوامع بشری، واقعیتی انکارناپذیر است. آینده‌پژوهی^۱ در رایج‌ترین تعریف «علم و هنر کشف آینده و تلاش نظام‌یافته برای شکل‌بخشیدن و معماری آن است». همچنان‌که از این تعریف برمی‌آید، دانش آینده‌پژوهی، تنها در کشف و رمزگشایی آینده متوقف نمی‌ماند؛ بلکه رسالت سترگ آن با ساختن آینده ادامه می‌یابد؛ بنابراین لازم است تا سازمان‌ها و شرکت‌ها با مواجهه با آینده متغیر در محیط رقابتی آتی، درکی از آینده را داشته باشند که آمادگی کافی برای به‌کارگیری راهبردهای متناسب با شرایط مختلف پیش‌آمده را به آنها بدهد (سعیدپور و همکاران، ۲۰۱۵).

پیشران‌های تأثیرگذار بر نظام مالیاتی در حوزه اقتصادی در ۲۰ سال آینده:

مدیریت منابع، تجارت بین‌الملل، نظارت هوشمند بر درآمدها، توسعه کارآفرینی و اشتغال پایدار، شاخص تولید ناخالص داخلی (GDP)، شاخص تولید ناخالص ملی (GNP)، شاخص درآمد ناخالص ملی، شاخص قیمت مصرف‌کننده، شاخص قیمت تولیدکننده، ثبات زیرساخت‌های جهانی اقتصاد، سطح رشد اقتصادی، باور عموم نسبت به دیدگاه سرمایه‌داری، سیاست‌ها و دیدگاه‌های اقتصادی جایگزین، میزان و توزیع نابرابری، پابندی به دلار به‌عنوان ذخیره ارزی جهانی، ارزش ارزهای ملل، گسترش حوزه اندازه‌گیری و سنجش ارزش و فرایند تجارت، تأثیر بازار کشورهای توسعه‌یافته بر شرکت‌های جهانی، آزادی مهاجرت نیروی کار، گسترش ترکیب بورس‌های اوراق بهادار بین‌المللی، پایداری پایه درآمدهای ملی، مدیریت پذیری ملی و بین‌المللی، سطح سرمایه‌گذاری لازم برای حفظ سرمایه زیرساخت فیزیکی ملی، تعداد و میزان تأثیر شرکت‌های کوچک بر سلامت کلی اقتصادی، جهانی‌شدن در مقابل تولیدگرایی داخلی در زمان عدم‌اطمینان اقتصاد، رفع تحریم‌ها، برجام، پیوستن به سازمان

1. Futuring

تجارت جهانی، رقابت با شرکت‌های خارجی، بحران‌های اقتصاد ملی، رشد بهره‌وری، رشد صنایع، افزایش نقش اطلاعات، رشد صنایع فکری نسبت به فیزیکی، روند رشد اقتصادی غیرنفتی، نرخ بیکاری، نوع مالکیت شرکت‌های بزرگ، اندازه دولت، میزان صادرات نفت، سهم نفت از بودجه کشور، سهم مالیات از بودجه کشور، سرمایه‌گذاری خارجی، سیاست‌ها و مشوق‌های مالیاتی، بازار سرمایه، نظام نظارت بانکی، پذیرش IFRS، ذخایر طلا و ارز کشور، تغییر نحوه مبادلات پول (سیستم‌های نوین مبادله)، تغییر مبنای مبادله از دلار به سایر ارزها، مناطق آزاد و ویژه تجاری، رکود، فساد، بوروکراسی اداری، سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی و اصلاحات ساختاری اقتصاد، نمونه‌هایی از پیشران‌های اثرگذار بر آینده نظام مالیاتی ایران به‌شمار می‌روند. دی نولا و همکاران^۱ (۲۰۲۱)، مطالعه‌ای با عنوان پیامدهای کلی فرار مالیاتی انجام داده‌اند؛ این مقاله بررسی می‌کند که چگونه فرار مالیاتی در بخش خوداشتغالی بر نتایج کل و رفاه تأثیر می‌گذارد. فرارکنندگان از مالیات، یک الگوی تعادل عمومی پویا با بازارهای ناقص ایجاد می‌کنند که در آن عوامل ناهمگن را بین کار برای دیگران یا خوداشتغال بودن انتخاب می‌کنند. اشخاص خوداشتغال ممکن است درآمد کسب‌وکار خود را اشتباه گزارش کنند، اما با خطر شناسایی توسط مقامات مالیاتی روبه‌رو هستند. این الگو ویژگی‌های کمی مهم اقتصاد ایالات متحده را از نظر درآمد، ثروت، خوداشتغالی و گزارش نادرست بررسی می‌کند. مطابق نتایج این تحقیق، فرار مالیاتی محدودیت‌های اعتباری را کاهش می‌دهد و به ایجاد بخش بزرگ‌تر خوداشتغالی منجر می‌شود، اما میانگین اندازه و بهره‌وری مشاغل، خوداشتغالی را کاهش می‌دهد. همچنین فرار مالیاتی، اثرات رفاهی مثبتی را برای خوداشتغال‌ها به هزینه کارگران ایجاد می‌کند. تادسه^۲ (۲۰۲۲) تحقیقی با عنوان تبیین فرار مالیاتی گمرکی در اتیوپی به تأثیر مالیات تجاری بر فرار مالیات گمرکی پرداخته است. این مطالعه از سیاست تجاری، اجرای قانون طبقه‌بندی نادرست محصول برای بررسی علل فرار مالیاتی گمرکی در واردات اتیوپی از کنیا استفاده می‌کند. این مطالعه به دنبال توضیح دو نوع فرار نیز بوده است: فرار مبتنی بر ارزیابی کم و فرار مبتنی بر قاچاق و طبقه‌بندی نادرست محصول؛ بر اساس برآورد اقتصادسنجی، یک درصد افزایش در مالیات‌های اعمال‌شده بر واردات به افزایش فرار به میزان حداقل ۱.۱۲ درصد منجر خواهد شد. یافته‌ها از یک اندازه‌گیری کمی از اجرای قانون، نشان می‌دهد، انتظار هزینه بالاتر به‌عنوان جریمه برای فرار

¹. Di Nola et al

². Tadesse

مالیاتی به‌طور منفی با هر دو شکل فرار مرتبط است. ضمن اینکه میزان فرار مالیاتی گمرکی برای اقلام متمایز به‌طور قابل‌توجهی بالاتر از کالاهای همگن است، افزون‌بر این، برچسب‌گذاری نادرست محصولات از رده تعرفه بالا به پایین، موجب بخش بزرگی از فرار می‌شود.

ترومبوو^۱ (۲۰۲۲) در مطالعه‌ای با عنوان مالیات بر درآمد کشاورزی در هند، معافیت مالیاتی مبتنی بر حد آستانه را به انجام رسانیده است. این مقاله به بررسی موردی برای معرفی معافیت مالیات بر درآمد کشاورزی مبتنی بر حد آستانه در هند می‌پردازد. این مطالعه به این نتیجه می‌رسد که معافیت کلی درآمد کشاورزی از منظر سیاست مالی و اصل عدالت نامطلوب بوده و پیشنهاد می‌کند که یک حد آستانه پولی معقول تعریف شود که صرفاً درآمدهای بالاتر مشمول مالیات شود. یافته‌ها حاکی از آن است که چنین اقدامی باعث افزایش درآمدها، کنترل فرار مالیاتی و گسترش پایه مالیاتی در کشور می‌شود. همچنین پیشنهاد شده است که مالیات بر درآمد کشاورزی باید توسط دولت مرکزی در سطح ملی اجرا شود و مقامات دولتی محلی نیز باید برای جمع‌آوری، اطلاعات و نظارت در سطح زمین مشارکت داشته باشند.

روش تحقیق

پژوهش کنونی با هدف شناسایی عوامل کلیدی و پیش‌ران‌های تأثیرگذار بر آینده نظام مالیاتی و زیرشاخه‌های آن انجام شد. این پژوهش، داده‌ها را بدون دست‌کاری انجام داده است، بنابراین به‌عنوان پژوهش‌های توصیفی (غیرآزمایشی) به‌شمار می‌رود. این پژوهش بر مبنای نوع داده نیز از نوع پژوهش‌های ترکیبی (آمیخته) است که شامل نتایج کمی و کیفی است. جامعه آماری این تحقیق، استادان و دانشجویان دکتری حسابداری آشنا به مفاهیم مدنظر پژوهشگر، کارکنان سازمان امور مالیاتی، اعضای جامعه حسابداران رسمی و متخصصان حرفه حسابداری مالیاتی بود. قلمرو زمانی پژوهش شامل جمع‌آوری نظرات مشارکت‌کنندگان از طریق مصاحبه طی یک دوره زمانی در سال ۱۴۰۳ می‌باشد.

مشارکت‌کنندگان در پرسش‌نامه باز و مصاحبه، دارای تحصیلات دکتری بوده و رشته تحصیلی آنان حسابداری، حسابرسی و امور مالیاتی بوده است. همچنین تمامی مشارکت‌کنندگان در حوزه‌های یادشده، تجربه عملی نیز داشته‌اند. با توجه به نمونه‌گیری نظری، قضاوتی و اشباع نظری با ۱۰ نفر از خبرگان مصاحبه انجام شد. در مرحله پرسش‌نامه باز با ارسال پرسش‌هایی

1. Trumboo

از متخصصان خواسته شد پیشران‌های تأثیرگذار بر آینده نظام مالیاتی در ۲۰ سال آینده را معرفی کنند. به‌طور خلاصه به‌منظور شناسایی نیروهای پیشران ابتدا جلسات تخصصی با خبرگان به صورت گروه‌های ۲، ۳ و ۴ نفره از خبرگان برگزار و پیشران‌های آینده‌ساز و حوزه‌های اصلی موردبحث و بررسی قرار گرفتند. سپس پرسش‌نامه باز طراحی و پرسش‌ها به خبرگان تحویل و نتایج دریافت شد.

در مرحله بعد در این پژوهش از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته به‌عنوان اصلی‌ترین ابزار جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. در این پژوهش با ۱۰ نفر از خبرگان منتخب با روش قضاوتی و گلوله‌برفی و نمونه‌گیری نظری، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انجام شد. گفتنی است در این مرحله، نیروهای پیشران شناسایی شده از طریق مبانی نظری و پژوهش‌های پیشین تعدیل شدند تا بر مبنای آن مرحله دلفی فازی اجرا شود.

یافته‌های تحقیق

به منظور جمع‌بندی نهایی پیشران‌های آینده‌ساز و تأثیرگذار بر نظام مالیاتی، ۷۶ پیشران نهایی شده در مرحله مصاحبه، به افراد خبره ارسال و نظرات آنان از طریق پرسش‌نامه دریافت شد. تمامی مشارکت‌کنندگان، در این مرحله علاوه بر تحصیلات عالی مرتبط با تحقیق حاضر، از متخصصان حوزه نظام مالیاتی در ایران نیز بودند، بنابراین هم از نظر تجربی و هم از حیث نظری، افرادی آگاه و خبره نسبت به موضوع پژوهش بودند.

جدول ۱. اطلاعات عمومی مشارکت‌کنندگان

متغیر	شرح	فراوانی
سن	کمتر از ۳۵	۷
	۳۵-۴۵	۱۱
	۴۵-۵۵	۱۷
	۵۵-۶۵	۱۳
	جمع	۴۸
رشته	حسابرسی	۵
	حسابداری	۲۷
	سایر	۱۶
	جمع	۴۸

آزمون پایایی^۱

برای بررسی همسانی گویه‌های پرسش‌نامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان توافق و اتفاق نظر را در میان افراد می‌سنجد. نتایج آزمون نشان داد با توجه به تعداد پرسش‌های پرسش‌نامه (۷۶ پیشران) و تعداد ۴۸ نفر خبره مرحله دلفی، آلفای کرونباخ^۲ تقریباً ۹۰ درصد است که مقدار مناسبی می‌باشد.

جدول ۲. نتایج آزمون پایایی

آزمون پایایی				
شرح	تعداد	درصد	تعداد پرسش‌ها	آلفای کرونباخ
نمونه‌های مورد قبول	۴۸	۱۰۰	۷۶	۸۹.۴ درصد
نمونه‌های غیر قابل قبول	۰	۰.۰		
جمع	۴۸	۱۰۰		

دلفی فازی:

به منظور استخراج پیشران‌های نهایی برای مرحله بعد، از دلفی فازی به عنوان روش اصلی تعیین پیشران‌ها استفاده شد؛ مراحل بررسی شامل پنج گام به شرح زیر بودند:

گام اول: کمترین مقدار از هر معیار مشخص می‌شود. گام دوم: بیشترین مقدار هر معیار نیز تعیین می‌شود. گام سوم: میانگین هندسی هر شاخص، محاسبه می‌شود. گام چهارم: برای اعداد فازی ساخته شده در هر معیار، میانگین فازی محاسبه می‌گردد. گام پنجم: با مقایسه آستانه و میانگین فازی، آستانه کوچک‌تر میانگین فازی شاخص پذیرفته می‌شود. نتایج حاصل از گام‌های ذکر شده نشان داد: ۴۲ پیشران به‌عنوان پیشران‌های آینده‌ساز تأیید شدند؛ به‌عبارت دیگر، برای ۴۲ پیشران مورد بررسی، میانگین به‌دست آمده در حالت فازی بالاتر از حد آستانه ۳ بوده است، بنابراین می‌توان این‌طور گفت که روی ۴۲ پیشران شناسایی شده در این پژوهش از دید خبرگان، اجماع با حد آستانه ۳ وجود دارد و در مقابل پیشران‌هایی که امتیاز کمتر از حد آستانه ۳ دریافت کرده‌اند، مورد تأیید قرار نگرفتند. همچنین پیشران‌ها بر مبنای میانگین امتیازات رتبه‌بندی شدند. در نهایت بر مبنای دلفی فازی مبتنی بر حد آستانه ۳، ۴۲

1. Reliability

2. Cronbach's Alpha

پیشران آینده‌ساز انتخاب شد و ماتریس اثرات متقاطع تهیه و برای خبرگان ارسال و در ادامه، نتایج حاصل از ماتریس اثرات متقاطع بررسی و تحلیل شد.

ماتریس اثرات متقاطع - میک‌مک:

برای جمع‌آوری داده‌های موردنیاز اولیه، بر مبنای دلفی فازی ۴۲ پیشران آینده‌ساز نظام مالیاتی، پرسش‌نامه‌ای تهیه و بین خبرگان توزیع و اکسل ماتریس اثرات متقاطع تکمیل‌شده دریافت و به‌عنوان عوامل اصلی مؤثر بر آینده نظام مالیاتی شناسایی و با نرم‌افزار میک‌مک تحلیل شد.

اطلاعات کلی:

خروجی نرم‌افزار میک‌مک نشان داد که متغیرها بر یکدیگر تأثیر زیادی داشته‌اند. از مجموع ۱۷۲۲ رابطه (کل وضعیت‌های قابل‌ارزیابی $42 * 42 = 1764$ که قطر یعنی ۴۲ را از آن کم کنیم، می‌شود ۱۷۲۲)، ۴۴۶ رابطه با عدد یک، تأثیر کم بر هم داشته‌اند یا تأثیر کم پذیرفته‌اند. همچنین ۱۲۶۵ رابطه، عدد ۲ را به خود اختصاص داده‌اند که نشان می‌دهد این تعداد رابطه بر هم تأثیر متوسط داشته‌اند (تأثیرگذاری یا تأثیرپذیری) و ۱۱ مورد نیز عدد سه را به خود اختصاص داده‌اند که نشان می‌دهد این تعداد رابطه، تأثیر زیاد بر هم داشته‌اند (تأثیرگذاری یا تأثیرپذیری). گفتنی است ماتریس موردبررسی، میانگین ماتریس‌های جمع‌آوری‌شده از خبرگان است. همچنین، ماتریس، بر اساس شاخص‌های آماری با ۲ بار چرخش داده‌ای از مطلوبیت و بهینه‌شدگی ۱۰۰ درصد برخوردار شده که حاکی از روایی بالای پرسش‌نامه و پاسخ‌های آن است.

جدول ۳. تحلیل کلیات داده‌های ماتریس اثرات متقاطع

مقدار	شاخص
۴۲	ابعاد ماتریس
۲	تعداد تکرار
۴۲	تعداد صفر
۴۴۶	تعداد یک
۱۲۶۵	تعداد دو
۱۱	تعداد سه
۱۷۲۲	کل
۹۶۶۲	درجه پُر شدگی

جدول ۴. پیشران‌های تأثیرگذار بر نظام مالیاتی در ۲۰ سال آینده

وضعیت شاخص	میانگین فازی	آستا نه	U	میانگین هندسی	L	میانگین ساده	پیشران
تأیید	۴۶۰۳	۳	۵	۴۷۰۷	۴	۴۷۳	گسترش سرمایه‌گذاری خارجی و سیاست‌ها و مشوق‌های مالیاتی سرمایه‌گذاری خارجی
تأیید	۴۵۶۰	۳	۵	۴۶۲۵	۴	۴۶۵	گسترش شرکت‌های کوچک و متوسط، دانش بنیان‌ها و استارت آپ‌ها
تأیید	۴۴۸۶	۳	۵	۴۴۷۲	۴	۴۵۰	جهانی‌شدن و رفع تحریم‌ها (شامل بر جام، پیوستن به WTO، رقابت و یا همکاری با شرکت‌های خارجی)
تأیید	۴۲۸۳	۳	۵	۴۵۶۵	۳	۴۶۰	اصلاح سیستم نظارت بانکی و ساختاری اقتصاد
تأیید	۴۲۷۲	۳	۵	۴۵۴۴	۳	۴۵۸	خصوصی‌سازی مالکیت شرکت‌های بزرگ و کاهش اندازه دولت
تأیید	۴۱۰۸	۳	۵	۴۲۱۵	۳	۴۲۷	گسترش بورس‌های اوراق بهادار بین‌المللی و داخلی
تأیید	۴۰۸۰	۳	۵	۴۱۶۰	۳	۴۱۹	سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های جهانی و ملی اقتصاد و تجارت بین‌الملل
تأیید	۴۰۱۷	۳	۵	۴۰۳۴	۳	۴۱۰	گسترش حوزه اندازه‌گیری و سنجش ارزش و پیچیدگی تجارت

وضعیت‌های احتمالی پیشران‌های (عوامل) راهبردی:

بر مبنای نتایج حاصل از تحلیل ماتریس اثرات متقاطع با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک، مهم‌ترین پیشران‌های تأثیرگذار بر آینده نظام مالیاتی در ایران طی ۲۰ سال آینده، انتخاب شدند. بر اساس نتایج تحقیق، این پیشران‌ها، نقش بازیگران اصلی در آینده نظام مالیاتی را ایفاء می‌کنند. گفتنی است این پیشران‌ها از ناپایداری بالایی برخوردارند و به‌عبارت دیگر عدم قطعیت این پیشران‌ها بالاست و در نتیجه می‌توان گفت: این پیشران‌های کلیدی به‌دلیل تأثیرگذاری بالا، در صورت وقوع، می‌توانند تحولی عظیم ایجاد کنند و به‌عبارتی می‌توانند

شگفتی‌ساز باشند. هر یک از حالت‌های احتمالی این پیشران‌های راهبردی به تفکیک نماد پیشران و نماید وضعیت‌ها به شرح زیر ارائه شده است.

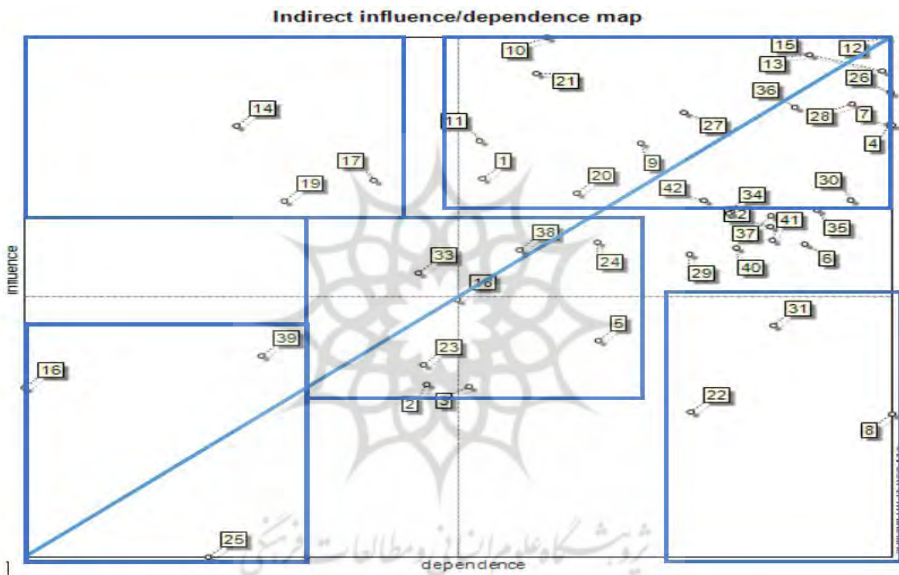
عوامل کلیدی و وضعیت‌های احتمالی آن در آینده ۲۰ ساله نظام مالیاتی در ایران

نماد وضعیت	وضعیت‌های احتمالی هر پیشران	نماد پیشران	شرح پیشران‌های راهبردی
A _۱	به‌شدت افزایش خواهد یافت	A	سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های اقتصادی
A _۲	با رشد تدریجی ادامه خواهد یافت		
A _۳	کاهش سرمایه‌گذاری		
C _۱	برداشت کامل تحریم‌ها و جهانی‌شدن (معجزه اقتصادی)	C	جهانی‌شدن و رفع تحریم‌ها
C _۲	کاهش تحریم‌ها و رشد تدریجی تجارت		
C _۳	ادامه تحریم‌های موجود و تمرکز بر تجارت منطقه		
C _۴	افزایش تحریم‌ها و انزوای بیشتر		
D _۱	تشویق و تأمین امنیت سرمایه‌گذاری (بهشت سرمایه‌گذاری)	D	گسترش سرمایه‌گذاری خارجی و سیاست‌ها و مشوق‌های جذب سرمایه
D _۲	وضعیت موجود تغییر نمی‌یابد (تردید سرمایه‌گذاری)		
D _۳	عدم تشویق و تأمین امنیت (فرار سرمایه‌گذار)		
H _۱	افزایش به‌کارگیری سیستم‌ها و شفافیت	H	پذیرش نظام‌های مالی و غیرمالی یکپارچه و افزایش شفافیت و گزارشگری
H _۲	وضعیت فعلی ادامه می‌یابد		
H _۳	شفافیت و گزارشگری کاهش می‌یابد		
L _۱	خصوصی‌سازی کاملاً صحیح و کاهش شدید اندازه دولت	L	خصوصی‌سازی مالکیت شرکت‌های بزرگ و کاهش اندازه دولت
L _۲	رشد تدریجی خصوصی‌سازی و کاهش اندازه دولت		
L _۳	روند فعلی ادامه خواهد یافت (شبه‌دولتی و خصولتی)		
L _۴	اندازه دولت افزایش خواهد یافت		
N _۱	بورس‌های بین‌المللی و داخلی به‌شدت گسترش خواهند یافت	N	گسترش بورس‌های اوراق بهادار بین‌المللی و داخلی
N _۲	با روند تدریجی گسترش خواهند یافت		
N _۳	گسترش نمی‌یابند.		

بر اساس وضعیت‌های احتمالی آینده پیش‌روی نظام مالیاتی و به‌طور کلی اقتصاد ایران، وضعیت مختلف برای عوامل کلیدی طراحی شد که این وضعیت‌ها، طیفی از شرایط مطلوب

تا نامطلوب را شامل می‌شدند. تعداد وضعیت‌های هر پیشران راهبردی متناسب با میزان پیچیدگی شرایط آن در کشور بین ۳ تا ۴ حالت متغیر بوده است.

با طراحی وضعیت‌ها و تهیه ماتریس متقاطع، دوباره همانند مرحله قبل در تعیین پیشران‌های کلیدی، پرسش‌نامه مفصلی تهیه و در اختیار متخصصان قرار گرفت و متخصصان با طرح این پرسش که اگر هر یک از وضعیت‌ها، اتفاق بیفتند، چه تأثیری بر وقوع یا عدم وقوع سایر وضعیت‌ها خواهد داشت؟ به تکمیل پرسش‌نامه بر اساس سه ویژگی توانمندساز، بی‌تأثیر و محدودیت‌ساز اقدام کردند و با درج ارقامی بین ۳ تا ۳- میزان تأثیرگذاری هر کدام از وضعیت‌ها را بر سیستم مشخص کردند.

شکل ۱: پراکندگی پیشران‌ها و جایگاه آنها در محور تأثیرگذاری و تأثیرپذیری غیرمستقیم بر مبنای شماره پیشران

در این نمودار، میزان پراکندگی پیشران‌ها بر مبنای تأثیرگذاری و تأثیرپذیری غیرمستقیم به تفکیک و بر مبنای شماره پیشران ارائه شد. همان‌طور که مشاهده می‌شود بر مبنای تأثیرگذاری و تأثیرپذیری غیرمستقیم، سیستم کاملاً ناپایدار است و از نظر خبرگان در ۲۰ سال آینده، پیشران‌ها دچار بی‌ثباتی هستند. در این نمودار پیشران‌ها به تفکیک تأثیرگذار، تأثیرپذیر، دوجبهی، تنظیمی و ریسک و هدف ارائه شد و البته این تقسیم‌بندی بر مبنای تحلیل تأثیرگذاری و تأثیرپذیری غیرمستقیم پیشران‌ها انجام شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

در دنیای امروز، برنامه‌ریزی و آینده‌نگری، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است و لازمه انجام یک برنامه‌ریزی هوشمندانه در نظام مالیاتی و پیش‌بینی آینده محتمل در این حوزه، استفاده از دانش آینده‌پژوهی است. از نظر خبرگان پژوهش کنونی با گسترش شرکت‌ها و افزایش ترکیب‌های تجاری، پیچیدگی تجارت و اقتصاد به طرز چشمگیری افزایش یافته و متناسب با این پیچیدگی و گستردگی، نظام مالیاتی نیز باید هوشمندی و دقت خود را افزایش دهد. همچنین مطابق نتایج تحقیق، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های اقتصادی که یکی از عوامل کلیدی رشد و توسعه اقتصادی کشور است، تأثیرات چشمگیری بر آینده نظام مالیاتی دارد. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌هایی نظیر حمل‌ونقل، انرژی، فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند به افزایش ظرفیت تولید و بهبود بهره‌وری اقتصادی منجر شوند. این رشد اقتصادی به افزایش درآمدهای مالیاتی کمک می‌کند. توسعه زیرساخت‌ها نیز به ایجاد اشتغال و کاهش بیکاری کمک شایان توجهی می‌کند. با افزایش اشتغال، پایه مالیاتی گسترش یافته و درآمدهای مالیاتی افزایش می‌یابد، همچنین سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها می‌تواند هزینه‌های تولید را کاهش دهد و به بهبود رقابت‌پذیری شرکت‌ها کمک کند. این امر می‌تواند موجب افزایش فعالیت‌های اقتصادی و در نتیجه افزایش درآمدهای مالیاتی شود. همچنین وجود زیرساخت‌های مناسب می‌تواند به جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی کمک کند. سرمایه‌گذاری‌های خارجی نیز به افزایش درآمدهای مالیاتی از طریق مالیات بر شرکت‌ها و مالیات بر درآمدها منجر می‌شوند.

سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های اقتصادی به توسعه مناطق کمتر توسعه یافته کمک می‌کند و می‌تواند به کاهش نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی منجر شود. این توسعه می‌تواند به افزایش درآمدهای مالیاتی از این مناطق کمک کند. بهبود زیرساخت‌ها به توسعه خدمات عمومی مانند آموزش، بهداشت و حمل‌ونقل کمک می‌کند که می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی و افزایش درآمدهای مالیاتی منجر شود. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند به بهبود شفافیت و کارایی نظام مالیاتی کمک کند. نظام‌های مالیاتی الکترونیک و هوشمند می‌توانند به کاهش فرار مالیاتی و افزایش دقت در جمع‌آوری مالیات‌ها منجر شوند. با بهبود زیرساخت‌ها، دولت می‌تواند منابع مالی را به‌طور مؤثرتری مدیریت کند و از آن برای توسعه بیشتر زیرساخت‌ها و خدمات عمومی استفاده کند. با سرمایه‌گذاری در

زیرساخت‌ها، دولت ممکن است به بازنگری و اصلاح سیاست‌های مالیاتی نیاز داشته باشد تا اطمینان حاصل کند که این سیاست‌ها با اهداف توسعه‌ای هم‌راستا هستند.

افزایش درآمدهای مالیاتی ناشی از رشد اقتصادی و فعالیت‌های جدید می‌تواند به دولت این امکان را بدهد که به تنوع در منابع درآمدی خود بپردازد و وابستگی به منابع خاص را کاهش دهد. جهانی‌شدن و رفع تحریم‌ها نیز از جمله عوامل کلیدی هستند که می‌توانند تأثیرات عمیق و گسترده‌ای بر آینده نظام مالیاتی ایران در ۲۰ سال آینده داشته باشند. جهانی‌شدن به ایران این امکان را می‌دهد که به بازارهای بین‌المللی دسترسی پیدا کند و صادرات خود را افزایش دهد. این موضوع می‌تواند به افزایش درآمدهای مالیاتی از طریق مالیات بر صادرات و واردات کمک کند. با رفع تحریم‌ها و بهبود روابط بین‌المللی، ایران می‌تواند سرمایه‌گذاری‌های خارجی را جذب کند. این سرمایه‌گذاری‌ها به رشد اقتصادی و افزایش درآمدهای مالیاتی از طریق مالیات بر شرکت‌ها و درآمدها منجر خواهد شد. جهانی‌شدن می‌تواند به تنوع بخش‌های اقتصادی کمک کند و ایران را به سمت توسعه صنایع جدید و نوآور سوق دهد. این تنوع می‌تواند به افزایش پایه مالیاتی و کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی کمک کند. با جهانی‌شدن، بخش خدمات مانند گردشگری، فناوری اطلاعات و خدمات مالی می‌تواند رشد کند و به درآمدهای مالیاتی جدیدی منجر شود. جهانی‌شدن به ایران این امکان را می‌دهد که از فناوری‌های نوین در نظام مالیاتی خود بهره‌برداری کند، مانند نظام‌های مالیاتی الکترونیک و داده‌کاوی که می‌تواند به بهبود شفافیت و کاهش فرار مالیاتی کمک کند. با بهبود روابط بین‌المللی، ایران می‌تواند در زمینه تبادل اطلاعات مالیاتی و همکاری‌های بین‌المللی در حوزه مالیات بهبود یابد که می‌تواند به افزایش شفافیت و کاهش فرار مالیاتی کمک کند. البته جهانی‌شدن ممکن است به افزایش رقابت بین‌المللی منجر شود که می‌تواند فشارهایی به نظام مالیاتی وارد کند تا نرخ‌های مالیاتی را کاهش دهد و جذابیت سرمایه‌گذاری را افزایش دهد. با جهانی‌شدن، شرکت‌ها ممکن است به دنبال روش‌های فرار مالیاتی و انتقال سود به کشورهای با مالیات پایین باشند که این امر می‌تواند درآمدهای مالیاتی را کاهش دهد. جهانی‌شدن به تغییر در الگوهای مصرف و افزایش تقاضا برای کالاها و خدمات جدید منجر می‌شود. این تغییرات می‌تواند به افزایش درآمدهای مالیاتی از مالیات بر فروش و ارزش افزوده کمک کند.

صاحب‌نظران معتقدند: گسترش سرمایه‌گذاری خارجی و سیاست‌ها و مشوق‌های مالیاتی مرتبط با آن می‌تواند تأثیرات عمیق و چندجانبه‌ای بر آینده نظام مالیاتی ایران در ۲۰ سال

آینده داشته باشد. جذب سرمایه‌گذاری خارجی می‌تواند به افزایش پایه مالیاتی کشور کمک کند. فعالیت شرکت‌های خارجی معمولاً به ایجاد اشتغال و افزایش تولید می‌انجامد که به نوبه خود به افزایش درآمدهای مالیاتی از طریق مالیات بر شرکت‌ها و مالیات بر درآمد منجر می‌شود. ورود سرمایه‌گذاران خارجی می‌تواند به تنوع در منابع درآمدی مالیاتی کمک کند و وابستگی به منابع سنتی مانند نفت را کاهش دهد. سرمایه‌گذاری خارجی به بهبود زیرساخت‌ها و توسعه صنایع کمک می‌کند و می‌تواند به افزایش بهره‌وری و کاهش هزینه‌های تولید منجر شود که به نوبه خود می‌تواند درآمدهای مالیاتی را افزایش دهد. سرمایه‌گذاری خارجی می‌تواند به افزایش رقابت‌پذیری صنایع داخلی کمک کند و به رشد اقتصادی پایدار منجر شود. دولت می‌تواند با ارائه مشوق‌های مالیاتی مانند معافیت‌های مالیاتی، کاهش نرخ مالیات یا تسهیل فرایندهای مالیاتی، سرمایه‌گذاری خارجی را جذب کند. این مشوق‌ها می‌توانند به جذب سرمایه‌گذاران کمک کرده و درآمدهای مالیاتی را در بلندمدت افزایش دهند. ایجاد یک محیط پایدار و پیش‌بینی‌پذیر برای سرمایه‌گذاران خارجی از طریق قوانین و سیاست‌های مالیاتی شفاف می‌تواند به افزایش تمایل سرمایه‌گذاران به سرمایه‌گذاری در ایران کمک کند. سرمایه‌گذاری خارجی می‌تواند به ایجاد شغل‌های جدید و بهبود شرایط معیشتی مردم کمک کند. این امر می‌تواند به افزایش پایه مالیاتی از طریق مالیات بر درآمد و مالیات بر مصرف منجر شود.

بر اساس نتایج به دست آمده از این پژوهش، مهم‌ترین پیشران‌های تأثیرگذار بر نظام مالیاتی کشور در ۲۰ سال آینده عبارت‌اند از:

سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های جهانی و ملی اقتصاد و تجارت بین‌الملل، ساختار سلسله‌مراتبی و بوروکراسی اداری، توسعه نظام‌های مالی و غیرمالی یکپارچه و افزایش شفافیت در فرایندها و توسعه گزارشگری مالی، گسترش شرکت‌های کوچک و متوسط، دانش‌بنیان‌ها و نوآفرین‌ها (استارت‌آپ‌ها)، بحران‌های اقتصادی (بیکاری، تورم و مشکلات صندوق‌های بازنشستگی)، رشد صنایع فکری نسبت به فیزیکی و رشد کسب‌وکارهای خدماتی، افزایش چالش‌های امنیت سایبری در کسب‌وکار، توسعه نرم‌افزارها و سیستم‌های حسابداری هوشمند، گسترش کاربرد علوم و فناوری‌های نوین در کسب‌وکار (فناوری نانو، ربات‌ها، شبکه‌های حسگر بی‌سیم (WSN)، نسل‌های جدید ماشین‌آلات هوشمند و ...، هوشمندی کسب‌وکارها و گسترش استفاده از اینترنت اشیاء، همچنین از نظر خبرگان این پژوهش، گسترش شرکت‌های

کوچک و متوسط، شرکت‌های دانش‌بنیان و نوآفرین‌ها در قیاس با سایر عوامل، می‌تواند تأثیرات بیشتری بر آینده نظام مالیاتی ایران در ۲۰ سال آینده داشته باشد. چرا که این شرکت‌ها موجب تحول در صنایع مختلف شده و عملکرد آنها می‌تواند به افزایش درآمدهای مالیاتی منجر شود. شرکت‌های دانش‌بنیان به‌ویژه در حوزه‌های فناوری و نوآوری، می‌توانند به توسعه صنایع نوین کمک کنند و زمینه‌ساز ایجاد مشاغل جدید و درآمدهای مالیاتی جدید باشند. شرکت‌های کوچک و متوسط و نوآفرین‌ها معمولاً به‌عنوان موتورهای ایجاد شغل شناخته می‌شوند. این شرکت‌ها معمولاً بر نوآوری و فناوری تمرکز دارند و این موضوع می‌تواند به بهبود کارایی نظام مالیاتی و استفاده از فناوری‌های نوین در فرآیندهای مالیاتی نیز کمک کند. نکته حائز اهمیت اینکه با توجه به ویژگی‌های خاص شرکت‌های کوچک و متوسط و نوآفرین‌ها، نیاز به تدوین سیاست‌های مالیاتی مناسب و متناسب با این نوع شرکت‌ها وجود دارد. این سیاست‌ها می‌توانند شامل کاهش نرخ‌های مالیاتی، معافیت‌های مالیاتی برای شرکت‌های نوپا و تسهیل فرآیندهای مالیاتی باشند.

سپاسگزاری

از تمامی کسانی که در انجام این پژوهش مشارکت داشتند کمال تشکر و قدردانی به عمل می‌آید.

تعارض منافع

هیچ گونه تعارض منافی در این مقاله وجود ندارد.

فهرست منابع

ایمانی برندق، محمد، پیری، پیروز، و قربانی، توفیق (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت مالیات در ایران با استفاده از رویکرد سلسله‌مراتبی. پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۶ (۲)، ۴۷-۶۳.

باباجانی، جعفر، ورزیده، فرخ، و خنکا، عبدالخالق (۱۳۹۷). آینده پژوهی حسابداری مدیریت: از منظر علم و فناوری اطلاعات. مجله حسابداری مدیریت، ۱۱ (۳۸)، ۱۳۸-۱۲۷.

خنکا، عبدالخالق (۱۳۹۷). آینده‌پژوهشی حسابداری مدیریت. رساله دکتری، دانشکده مدیریت، دانشگاه علامه طباطبایی.

زمانی اسکندری، عین‌الله؛ مهربان‌پور، محمدرضا، و جهانشاد، آریتا(۱۳۹۹). آینده‌نگاری پیشران‌های حوزه آموزش و پژوهش در نظام مالیاتی ایران- با رویکرد اقتصادی. مجله دانش سرمایه‌گذاری، ۹ (۶)، ۳۹۵-۳۷۱.

نعیمی، علی، و قبادی، فرناز(۱۳۹۵). آینده‌پژوهی در حوزه نظام حسابرسی با نگاهی استراتژیک بر نقش فناوری اطلاعات. اولین کنفرانس بین‌المللی دستاوردهای نوین پژوهشی در مدیریت، حسابداری و اقتصاد.

Bodlai, H., Kooshki.J & Akbari, M(2011). Use of normative scenario-writing and innovative strategic knowledge management in the commercialization of creative ideas in the insurance industry, The 18th National Conference and the 4th International Seminar on Insurance and Development.

Di Nola, A., Georgi, K., Scholl, A & Tkhir, A(2021). The aggregate consequences of tax evasion, Review of Economic Dynamics, 40, Pages 198-227.

compliance among SMEs in Nigeria: A moderating role of socio-economic factors.

Ehresmann, A. C(2013). A theoretical frame for future studies. On the Horizon, 21(1): 46-53.

Ernest, B. T., Danie, S., & Nicholas, A(2022). Determinants of tax compliance costs of small and medium enterprises in emerging economies: Evidence from Ghana. Social Sciences & Humanities Open, 6(1), Article 100343.

Gill, R(2010). The role of scenarios in strategic foresight, Technolical Foresight & Social Change, 77(15).

Hassangholipour, T., Zohi, A & Sajedifar, A(2014). Comprehensive Banking: A Strategic Approach to Customer Orientation in the Banking Industry, Tenth International Conference on Strategic Management.

Ige, A. G., Igbekoyi, O. E. P., & Dagunduro, M. E(2023). Good governance and tax

International Journal of Economics, Business and Management Research, 7(2), 69-92.

Mahmoudi, B(2010). Statistics and its role in policy making and decisionmaking from the foresight perspective, Strategy Report (123).

Maleki, A(2006). Scenario-based planning: A way to reduce decision-making problems, Yas Strategy, (8): 73-112.

Martin, B.R(2000). Matching social needs and technological capabilities: research foresight and the implications for social sciences (paper presented at the OECD workshop on social sciences and innovation) {Z}. Tokyo: United Nations University.

Musah.A, Padi.A, Blay.M.W, Okeree.D and Ofori.B(2025). Ethical organisational culture, effective internal control systems and tax compliance of small and

- medium scale enterprises (SMEs): The role of corporate governance. Social Sciences & Humanities Open. 11.1-10.
- Riccardo.V(2012). Environmental uncertainty, foresight and strategic decision making: An integrated study, Technological Forecasting & Social Change, Elsevier Inc, 79: 436 – 447.
- Saeedpour, S, Behboodi, M, & Ahmadi Kohanali, R(2015). Future Studies for Knowledge Management Strategies with a Scenario-Based Approach, Strategic Management Studies Quarterly, 22.
- Tasew.T(2022). Explaining Customs Tax Evasion in Ethiopia: The Effect of Trade Tax, Law Enforcement, and Product Characteristics, Global Journal of Emerging Market Economies,
- Trumboo, N(2022). Agricultural Income Tax in India: Introducing Threshold-Based Tax Exemption, Indian Journal of Public Administration, Volume 68, Issue 1
- Wendell, B(2015). Fundamentals of futurology. Translate by Mostafa Taghavi & Mohsen Mohaghegh (2017), Tehran: Defense Industries Educational and Research Institute.
- Wendell.B(2003). Foundations of Futures Studies I: History, Purposes, Knowledge. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.

COPYRIGHTS

©2024 by the authors. Published by The National Defense University. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی